

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-7-71-8>

УДК 378. 093. 2: [37. 013:929Русова]

Волохата К.М.

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЇ ПРИРОДОВІДПОВІДНОСТІ С. РУСОВОЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті розглянуто теоретичний аспект сучасної професійної підготовки у вищих навчальних закладах майбутніх вихователів для системи дошкільної освіти. Здійснено аналіз педагогічних поглядів С. Русової на природу як фактор всебічного розвитку особистості; розкрито змістове наповнення ідеї природовідповідності як світоглядно-ціннісної основи взаємодії людини і природи. Визначено провідну роль принципу природовідповідності для сучасної системи освіти. Розв'язання завдань практичного спрямування розглядаються як ефективні засоби накопичення професійного досвіду майбутніх спеціалістів системи дошкільної освіти.

Ключові слова: фахова підготовка майбутніх вихователів у вищих на-вчальних закладах, принцип природовідповідності, педагогічна спадщина Софії Русової, національна система виховання.

Volokhata Kateryna

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

PREPARATION OF FUTURE EMPLOYEES FOR IMPLEMENTATION OF THE IDEA OF NATURAL RESPONSIBILITY S. RUSSIAN PROFESSIONAL ACTIVITY

Summary. The article deals with the theoretical aspect of modern vocational training in higher education institutions of future educators for the system of preschool education. The urgency for the modern pedagogical science of the idea of natural correspondence, which requires intensive development in the psychological and pedagogical aspect, with the consideration of the development of new scientific approaches in the educational-educational space, is proved. It was determined that an important part of effective professional training of future educators of pre-school educational institutions to professional activity is the study of the pedagogical heritage of Sofia Rusova. An analysis of S. Rusova's pedagogical views on nature as a factor in the comprehensive development of personality; the content content of the idea of natural correspondence as a philosophical-value basis of interaction between man and nature is revealed. he leading role of the principle of conformity of nature for the modern system of education is revealed. The solution of practical tasks is considered as effective means of accumulation of professional experience of future specialists in the system of preschool education. It is substantiated that the defining principle of the modern system of education should be the principle of conformity of nature to education and upbringing, which is inherent in the nature of the child himself and which requires the organization of the educational process on the basis of its age and individual characteristics. The prospect of the study is the study of the implementation of the idea of the principle of correspondence of nature S. Rusova in the educational process of a modern institution of preschool education.

Keywords: professional training of future educators in higher educational institutions, principle of natural correspondence, pedagogical heritage of Sofia Rusova, national system of education.

Постановка проблеми. Підвищення рівня якості та удосконалення української системи освіти, відповідно до запитів сучасного життя, вимагає фахівців дошкільного профілю нової форми з європейським рівнем кваліфікації. Згідно реформ сучасної системи освіти перед майбутнім педагогом стоїть вирішення ряду завдань: забезпечення належних умов розвитку й реалізації кожної особистості, визначення пріоритетності загальнолюдських цінностей, формування поколінь, здатних навчитися протягом життя, створення й розвиток цінностей громадянського суспільства.

В Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття) важливе значення приділяється проблемі підготовки педагогічних кадрів нової генерації. Професійна підготовка фахівців дошкільного профілю в педагогічних вузах – складний і тривалий процес, який здійснюється впродовж усього періоду навчання студентів і є об'єктом уваги як теоретиків педагогіки вищої школи, так і педагогів-

практиків. Це зумовлено тим, професійна діяльність вихователя навчального закладу дошкільної освіти передбачає необхідність глибоких педагогічних знань, наявність високих організаторських здібностей, володіння умінням творчої реалізації виховного процесу з урахуванням психології дитячого колективу, соціальних, сімейних умов, в яких зростає і виховується підростаюче покоління. Підвищена увага суспільства до професійної підготовки майбутніх фахівців для дошкільної галузі зумовлена усвідомленням значення у розвитку особистості раннього й дошкільного дитинства.

Аналіз останніх досліджень. Проблемам підготовки фахівців дошкільної освіти присвячені праці І.Беха, А. Богущ, Г.Беленької, Н. Грами, І. Дичківської, Л.Загородньої, Н. Ковальової, І. Луценко, О. Поліщук, О. Федій та інших. Професійна компетентність майбутніх педагогів стала предметом досліджень таких науковців, як: Т. Добутько, І. Зязюн, О. Запесоцький, Н. Лоба-

нова, А. Маркова, Л. Мітіна, В. Олійник, С. Сисоєв, Н. Талізїна, Є. Шиянов та ін.

У наукових роботах О. Байрачнаї, А. Богущ, О. Губко, Г. Дацюк, І. Зайченко, О. Осіпової, Г. Королькова, Л. Костадінова, О. Лахтадир, Н. Навальна, І. Пінчук, О. Сухомлинської та інших висвітлюються педагогічні ідеї видатного українського педагога С. Русової, яка надавала великого значення вихованню дітей засобами рідної природи цілеспрямованій й високоякісній підготовці вихователів дитячих садків.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Досить актуальною для сучасної педагогічної науки є ідея природовідповідності, яка потребує інтенсивної розробки в психолого-педагогічному аспекті з урахуванням розвитку нових наукових підходів у навчально-виховному просторі. Важливою складовою ефективною фаховою підготовки майбутніх вихователів навчальних закладів дошкільної освіти до професійної діяльності є вивчення педагогічної спадщини Софії Русової.

Мета статті полягає в розкритті концептуальних підходів реалізації педагогічної спадщини С.Ф. Русової в контексті ідеї природовідповідності як важливого фактору підготовки фахівців у галузі дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Реорганізаційні процеси в системі освіти, зумовлені соціальними вимогами, викликають потребу в перегляді стану наявної системи професійної підготовки вчителя-вихователя. Питання професійної підготовки педагогів було предметом дослідження вчених у різні періоди. Багато з них наголошували на тому, що якщо перед педагогом стоїть завдання всебічного гармонійного розвитку дитини, то йому необхідно підходити до її розвитку з усіх боків.

Відповідно до Концепції національного дошкільного виховання в Україні диференціація навчально-виховного процесу здійснюється з урахуванням індивідуальних здібностей, інтересів і потреб кожного вихованця, а також відбувається ознайомлення з історією рідного народу як джерелом духовності й мудрості. Адже, трансляція соціокультурного досвіду та знань через покоління створює своєрідне підґрунтя історичної пам'яті, наповнюючи цінним змістом взаємозв'язок між минулим, сучасністю і майбутнім. У вихованні дітей дошкільного віку сьогодні значна увага приділяється розв'язанню культурно-освітніх проблем із урахуванням національних цінностей, традицій, звичаїв, прогресивного досвіду минулого України.

Серед вдатних педагогів України чільне місце займає постать С. Русової, праці якої є актуальними і сьогодні з погляду проблеми природовідповідності виховання й навчання.

В «Українському педагогічному словнику», принцип природовідповідності трактується як педагогічний принцип, згідно з яким вихователь у своїй діяльності повинен керуватися факторами природного розвитку дитини [7, с. 270].

Багато праць відомих українських педагогів присвячено проблемі природовідповідності, де вони шукали таку освітню модель, яка б найкраще відповідала природі дитини, її характеру і темпераменту, психологічній конституції тощо.

Природовідповідність є основним принципом народної педагогіки, який сформувався упродовж

віків як результат тісного співжиття нашого народу з навколишнім світом природи і уважного спостереження за ним, де яскраво виявляється українська ментальність. У першу чергу принцип природовідповідності спрямований на пізнання багатогранної природи особистості, особливостей анатомо-фізіологічного розвитку людини з урахуванням її віку і статі. Серед вдатних педагогів України чільне місце займає постать С. Русової, праці якої є актуальними і сьогодні з погляду проблеми природовідповідності виховання й навчання. На її думку, урахування природи дитини лежить в основі такої моделі виховання, яка б найкраще відображала мету людського життя: «Метою морального виховання є: з дитини, якою вона є з природи, витворити різними засобами, що педагогічно нам прислужують, людину в найкращому значенні цього слова, розвиваючи до максимуму всі позитивні здібності і зводячи до мінімуму всі її негативні нахили» [5, с. 64].

Попередники педагога вважали, що виховання дитини починається з приходом у школу, а до цього часу дитина не потребує ніякого виховного впливу. С. Русова називає дитинство «ранком» людського життя і стверджує, що «коли дитячий «ранок» проходить в несприятливих обставинах, дитина виростає слабою, з хисткою волею й небезпечними нахилами» [4, с. 34]. Саме цим, вона наголошує на важливості раннього виховання дитини у сприятливих для її розвитку умовах.

Педагогічні ідеї дошкільного виховання розкриті у працях С. Русової є досить актуальними, оскільки передбачають обов'язкове врахування неповторності та унікальності кожної дитини, її індивідуальних можливостей у національному дошкільному закладі. Принципи психолого-педагогічної концепції С. Русової побудовані українського дитячого садка на загальнолюдських ідеях гуманізму й демократизму, збереженню національних та примноженню загальнолюдських цінностей, спрямованих на розвиток особистості зберігають свою актуальність і сьогодні.

І.В. Зайченко наголошує на одній із ключових позицій С.Ф. Русової досліджуючи внутрішню природу дитини: «... вести процес навчання вчитель може лише знаючи природу дитини, бо коли він не знає своїх учнів, не веде свою справу на основі законів психології, не вміє викликати до праці природних сил дитини – мертвою буде його праця і не виконуватиме він свого відповідального призначення» [1, с. 111].

На основі своїх спостережень С. Русова так охарактеризувала українську дитину: «... українська дитина не дуже експансивна, занадто вразлива й часто-густо ховається від інших зі своїми переживаннями». Софія Федорівна зазначає, що ці особливості вимагають підходити до української дитини з ласкою, привертаючи її до себе повагою, збуджуючи її цікавість. За цих умов «виявиться талановита вдача дитини й озветься її глибока чулість» [6, с. 187].

Актуальними залишаються ідеї педагога щодо організації освітнього процесу – робота з дітьми повинна базуватися на основі врахування особливостей їх внутрішньої природи, що ґрунтується на глибокому знанні анатомії, фізіології та психології, «тільки знаючи природу дитини, можна направляти її активність» [4, с. 149].

На думку О. Замашкіної, знайомство з живою і неживою природою ви-ступає одним з найважливіших чинників розумового та інтелектуального розвитку дитини в педагогічній системі С.Ф. Русової: «Нехай дитина сама п'є з природи» [2, с. 197].

Однією з провідних ідей С.Ф. Русової було формування дитини засобами рідної природи. У роботах «Теорія і практика дошкільного виховання», «Нова школа», «Дошкільне виховання» вона переконливо доводить, що природознавство є джерелом найпотрібніших наукових знань, що дисциплінує розум, привчає дитину до пильних спостережень, до послідовних висновків, впливає на формування її моральних і естетичних цінностей. Дитина саме так зв'язана з усіма природними елементами, що треба її якнайбільше оточити природою. Природознавство найкраще задовольняє цікавість, а факти, явища природи легко запам'ятовуються. Дослідниця вважала, що «істина цікавості» – це перший нахил до науки, це головна основа, на якій треба ґрунтувати все навчання.

С.Ф. Русова важливого значення надавала вивченню природи для розвитку мови дітей, їх сенсорного розвитку, вихованню почуття любові до рідного краю та формуванню естетичних смаків.

Залишаються актуальними погляди дослідниці щодо вимог до особистості педагога та його майстерності. Вихователь, на думку, С. Русової, має бути людиною творчою, якщо він ремісник – то це найтяжче ремесло. «Вчитель має не лише вчити учнів, але й виховувати їх характер. А найголовніше – зміцнювати їх волю і викликати свідоме відношення до своїх обов'язків, почуття відповідальності» [5, с. 239].

Майбутній педагог має мати ґрунтовну науково-теоретичну підготовку, підґрунтям якої пови-

нні стати знання з філософії, соціології та етики, психології, анатомії, фізіології та антропології. Особливу роль вона відводила психології, зазначаючи, що «більшість наших помилок у вихованні лежить у замалому знанні психології» [4, с. 10].

Важливим фактором успішної професійної діяльності майбутнього педагога є сформованість та цілісність його особистості. Робота вихователя у різновікових групах передбачає високий рівень підготовки та сформованість необхідних знань, умінь і навичок.

Вихователь – є головним організатором освітнього процесу закладу дошкільної освіти. Саме від нього значною мірою залежить розвиток особистості і пізнавальних процесів дошкільників, їх підготовленість до навчання в школі.

Висновки і перспективи подальших розвідок. З точки зору ідеї природовідповідності, науковий аналіз педагогічної концепції С.Ф. Русової зберігає теоретичну і практичну цінність і сьогодні, оскільки проблема взаємовідносин людини і природи, що розкривається у її поглядах має переважно духовний зміст. Оскільки, саме природа рідного краю, рідна культура виступають в якості найсприятливіших факторів, що впливають на формування духовно багатой особистості.

Отже, визначальним принципом сучасної системи освіти має бути принцип природовідповідності навчання і виховання, який притаманний природі самої дитини та який вимагає організації освітнього процесу на основі врахування її вікових й індивідуальних особливостей. Перспективою дослідження є вивчення впровадження ідеї принципу природовідповідності С. Русової в освітньому процесі сучасного закладу дошкільної освіти.

Список літератури:

1. Зайченко І.В. Педагогічна концепція С.Ф. Русової : Навчальний посібник для студентів педагогічних спеціальностей вузів / Передмова М.Д. Ярмаченка. 3-є вид., доп. і переробл. Чернігів : ВК «Деснянська правда», 2006. 316 с.
2. Замашкіна О.С. Русова про навчання і розвиток дітей молодшого шкільного віку. Школа першого ступеня: теорія і практика. *Збірник наукових праць Переяслав-Хмельницького державного педагогічного інституту ім. Г.С. Сковороди*. Вип. 1. Переяслав-Хмельницький, 2001. С. 195–199.
3. Коваленко Є.І. Освітня діяльність і педагогічні погляди С. Русової. Ніжин : НДПІ, 1998. 256 с.
4. Русова С. Вибрані педагогічні твори : у 4 кн. упоряд., передм., прим. Є. І. Коваленко, О. М. Таран. Чернігів : РВК «Деснянська правда», 2008. Кн. 3. 2008. 240 с.
5. Русова С. Вибрані педагогічні твори : у 2 кн. упоряд., передм., при м. Є.І. Коваленко, І.М. Пінчук. Київ : Либідь, 1997. Кн. 2. 1997. 320 с.
6. Русова С. У дитячому садку. Вибрані твори. Київ : Освіта, 1996. С. 185–202.
7. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 375 с.

References:

1. Zaichenko I.V. (2006). Pedagogichna kontseptsiiia S.F. Rusovoi : Navchalnyi posibnyk dlia studentiv pedagogichnykh spetsialnostei vuziv / Peredmova M.D. Yarmachenka. 3-ye vyd., dop. i pererobl. [The pedagogical concept of S.F. Rusovoy: A textbook for students of pedagogical specialties of universities]. Chernihiv : Desnyanska Pravda, 95 p.
2. Zamashkina O.S. (2001). Rusova pro navchannia i rozvytok ditei molodshoho shkilnogo viku. [Rusova on the education and development of young school children]. *Shkola pershoho stupenia: teoriia i praktyka. Zbirnyk naukovykh prats Pereiaslav-Khmelnitskoho derzhavnogo pedagogichnogo instytutu im. H.S. Skovorody*. Pereiaslav-Khmelnitskyi, vol. 1, pp. 195–199.
3. Kovalenko Ye.I. (1998). Osvitnia diialnist i pedagogichni pohliady S. Rusovoi. [Educational activity and pedagogical views of S. Rusova]. Nizhyn : NDPI, 256 p.
4. Rusova S. (2008). Vybrani pedagogichni tvory : u 4 kn. uporiad., peredm., prym. Ye.I. Kovalenko, O.M. Taran. [Selected pedagogical works: in 4 books. ed., preface, adj. E.I. Kovalenko, O.M. Taran]. Chernihiv : RVK «Desnianska pravda», Kn. 3. 240 p.
5. Rusova S. (1997). Vybrani pedagogichni tvory : u 2 kn. uporiad., peredm., pry m. Ye.I. Kovalenko, I.M. Pinchuk. [Selected pedagogical works: in 2 books. ed., at the town of E.I. Kovalenko, I.M. Pinchuk]. Kyiv : Lybid, Kn. 2, 320 p.
6. Rusova S. (1996). U dytiachomu sadku. Vybrani tvory. [In kindergarten. Selected works]. Kyiv : Osvita, pp. 185–202.
7. Ukrainnyi pedagogichnyi slovnyk. (1997). [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv : Lybid, 375 p.